

5.

“Önerme anlamını gösterir. Önerme doğru olduğunda şeylerin nasıl durduğunu gösterir” (Wittgenstein 1961: 4.022). Sözcükler taşıdıkları anlam yükleriyle birlikte dil denen yapıyı kurar. Bu yapı olmazsa, tüm gerçeklik ya da *dünya* ortadan kalkar. Gerçekliği/dünyayı oluşturduğu düşünülen nesnelere ve onlar arasında varıldığı kabul edilen bağlantılar, dil sayesinde olanaklıdır. Dolayısıyla dil, yaşadığımız dünyayı anlama *aracı* değil, bizzat onu kuran bir yapıdır. Bu yapıda sadece nesnelere birbirine çok yakın biçimlerde anlama yoktur; öyle olsaydı herkes kullandığı sözcüklerle aynı şeyleri kastetmiş olurdu. Bu durumda da dilde yanlış anlama, metafor... türünden şeylerle karşılaşma olanağı bulunmazdı. Halbuki dilde metaforlar, yanlış anlamalar bolca bulunur. Ayrıca herkesin her sözcükten aynı anlamı anlaması, düşünsel zenginlik ve ilerlemenin de önünü kapayan bir durumdur.

“...söylenenden başka bir şeyi gösterme imkanı, dilin ilişkili olduğu şeyden bağımsız olduğunu ve dolayısıyla bu ilişkiye nasıl ve hangi yönden bakmamız gerektiğini göstermiyor mu?... sözcük basitçe bir şeyin yerine durmaz, fakat yerine durduğu şeyi bize sunar... bir şeyi bir şey olarak kavrama, aslında öyle olmayan bir şeyi öyleymiş gibi kavramayı (da) içerir. Olarak-kavramada, “öyle olmama” imkanının içerilmesi, dilin gerçekliğe olumsuzluğu dahil etmiş olduğunu gösteriyor” (Altuğ 2008: 12).

Sözcüklerin ve anlamların oluşturduğu dil yoluyla hem kendi ‘ben’imi hem de ben’i çevreleyen dünyayı bilirim. ‘Ben’ bunu yaparken dilin içinde devinir, kendini dilin için

İnsanların birbirleriyle anlaşmalarının koşulu olarak Wittgenstein “dil oyunu” kavramını kullanırken, Humboldt ‘ortak kabuller’den söz eder demiştik. Ortak kabuller, bir ulusun dünya görüşüdür. Dünya görüşü belirli bir ulusun karakterini ıralar. Humboldt’a göre her ulusun kendine özgü bir dili, dolayısıyla da bir dünya görüşü ve ulusal karakteri vardır, yani her dil bir dünya görüşü ya da ulusal karakteri yansıtan bir yapıdır. Dünya görüşü derken, bir halkın düşünme, duyumsama, eylem biçimleri... toplamıdır. Bu yapılar baktığımızda, aslında halkın dilini de anlarız. Çünkü tüm bunlar dilde temsil edilir. Dolayısıyla dil ile dünya görüşü ya da Humboldt’a göre tin arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Dil tını yansıtır ve besler, tin de dile yansır. Bu etkileşim bir seferlik ve değişmez değildir, dinamiktir, yeni biçimlere açıktır.

“... bir ulusun karakteri ile dilinin birbiri üzerinde karşılıklı etkisi vardır. Ulusun tinsel bireyselliği, bir halkın sahip olduğu dilde yansır; buna karşılık dil de halkın gerçekliği düşünme, algılama ve anlama şeklini belirler. Ancak bu etkileşim öylesine içsel ve sıkı bağlılık içindedir ki, dildeki orijinal karakter, ulusun sahip olduğu tinsel karakterle özdeşdir. Sonuçta, bir dilin ayırt edici özellikleri, hem dilin kendine özgü, kökensele anlamlama/kavramsallaştırma biçimine (dünya görüşü), hem de dilde kendini açığa vuran ulusal karakterin etkisine bağlanmak durumundadır” (Altuğ 2008: 73).

Humboldt’a göre ulusların özünü, onların dillerine bakarak anlayabiliriz. Humboldt’un deyimiyle “Dil, bir ulusun tinini verir... dil, halkın tını; tin halkın dilidir”. Dil, belirli bir coğrafyada yaşayan insanların belirli bir biçimde düşünmesine yol açar. Bu nedenle dilsel farklılık, dünya görüşü farklılığı anlamına gelir. Dünya görüşü farklılıklarına rağmen, insanlar yine de birbirleriyle anlaşabilmektedir. Bu olanağı onlara yine dil vermektedir. Çünkü dilsel bakımdan anlaşma, bilinçte varolan anlamların paylaşılmasıdır. İnsanlar aynı doğaya sahip oldukları için aynı biçimde anlamları edinirler.

Her dil, o dili konuşan insanların düşünme biçimini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. “*Bir dil veya bir dilin anlama yeterliliği, ancak o dili konuşan insanların düşünebildiklerini anlatır*” (Kula 2012: 5). Dil, insanların dünyayı belli biçimde algılamasını sağlar. Bir insan konuştuğu dilden başka bir dili konuştuğunda aslında dünyayı da o dil uyarınca kavramaya başlar. Peki bu nasıl olur? Dildeki sözcükler, nesneyi değil, kavramı resmeder. Bununla birlikte kavram, her zaman bağlantıları ve ilişkiselliği içinde kavranır. Kavram, ortaya çıktığı dildeki anlam bağıntılarıyla varolur. Dildeki bu bağıntılar evreni, dünya görüşü sunar. Bu nedenle pekçok dilde varolan eşanlamlı sözcükler, aynı nesnenin farklı tasarımları olarak karşımıza çıkar:

“Dil olmaksızın hiçbir kavram, zihnin hiçbir nesnesi varolamaz. Çünkü dışsal bir şeyin bilinç için varlık kazanması, kavramla olanaklıdır. Ancak şeyleri öznel olarak algılamanın yolu kültürden ve dilden geçer. Zaten sözcük de bu şekilde oluşur. Sözcük kendinde nesnenin değil, bu nesnenin bilinçte meydana getirdiği imgenin kopyasıdır. Nesnel algıların tümü kaçınılmaz olarak öznel olduğu için her bir insanı dünya görüşünün eşsiz bir yönü olarak düşünebiliriz” (Humboldt 1989: 59).

Buradan hareketle insanların aslında dilde yaşadıklarını ifade edebiliriz. Çünkü kendilerini, başkalarını, kendilerini çevreleyen nesnelere, ilişkileri, yani dünyayı ancak dille bilip anlarlar. Dünya, bir ilişkiler ve anlamlar bütünüdür ve anlamlar dildedir. Dolayısıyla bir şeyi bildiğimizi söylediğimizde aslında onun anlamını kavradığımızı söylemiş oluruz. O halde dil, dünyayı anlamamızda bir araç değildir, anlamın bizzat kendisidir. Dilde varolan anlamı anlatacak başka bir dil de yoktur. Bu nedenle dil hakkındaki araştırmalar ve sorular, dilin görünüşe geldiği konuşma çeşitliliklerinin incelenmesiyle sınırlı kalmaz. Dolayısıyla dile ilişkin araştırmalar insan ve onun kurduğu anlam ve ilişkiler bütünü anlamındaki dünya ile ilişkisi içinde yapılabilir.